

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 14. julija 1880.

Obseg: Vrančni prisad huda nadloga kmetijstvu. — Povejte nam pomoči zoper gosenice na zelji! — Železo dober gnoj sadnemu drevju. — Sredstvo zoper mravlje. — Da krave ne zvržejo. — Gospodarske novice. — Če čebela, ôsa ali sršen človeka piči. — Veljava slovanskih narodov. — Popotovanje po Bosni. (Dalje.) — Obravnave deželnih zborov. — Naši dopisi. — Noviçar.

Gospodarske stvari.

Vrančni prisad huda nadloga kmetijstvu.

Kmetovalec je skoro celo leto razpostavljen hudim posledicam vremenskih uim. Tako tudi letos. Nedavno je deževje nagajalo, da mnogi niso mogli sená dobro domú spraviti, zdaj pa uže jim druga nesreča pretí po hudi vročini, vsled katere tu in tam boleha živina, in tu v prvi vrsti stoji tista nagla bolezen, ki vso kri ustrupeni, posebno možgane, vranico, pa tudi druge dele života zalije in se kužni črm, navadno vrančni prisad ali vrančni sajevic (Anthrax, Milzbrand) menuje.

Na prošnjo, ki je „Novicam“ iz Dolenjskega došla, svetujemo gospodarjem, kako se je treba obnašati proti tej bolezni.

Spozna se ta bolezen prav lahko: Ob enem času ali kmalu zaporedoma in z enakimi znamenji živino napade in jo tako naglo umori, da je včasih v malo urah zdrava in mrtva. Mrtvo truplo začne silo naglo gnjiti. Iz začetka napade najraje najbolj močno in dobro rejeno živino. Ko se bolezen v kak hlev pri-tepe, umori rada več živine; včasih ves hlev sprazni.

Ko živinče zbolí, se začne tresti, posebno na zadnjem koncu života, gobec postane bolj vroč in večkrat se zapazijo na gobčevi koži črnkaste lise; živina neha jesti in prežvekovati; o začetku je blato trdo, kmalu pa postane mehko, in je včasih s črno krvijo zmešano, ritnik je hudo zatekel in s strjeno krvijo zasaden; scavnica je večidel črnkasta in gosta, včasih celó s črno krvijo zmešana, večkrat pa samo kri črno kot oglje ali saje, in gosto kot kolomaz (šmir) živina šči (črmasta krvomoča). Včasih se tudi po koži izpu-stijo otekline.

Čeravno se ta bolezen pod mnogovrstnimi podobami prikaže, vendar je vedno ena in ista bolezen in obstoji v popolno sprideni krvi, ki se zdaj na ta, zdaj na uni del trupla zaleti, ondi zastaja. Najde se toraj pri raztelesovanji na tej bolezni bolne živine kri v vseh žilicah črna in gosta, vranica večidel, a ne vselej, bolj velika, črna, s krvijo napojena, in v čevih, v ledji ali okrog ritnika je črna kri zasedena, kjer veče ali manjše lise napravi.

Vzrok te bolezni je posebno velika vročina, katera živino včasih tudi v hlevih zadene, če proti solncu leže, da ves dan solnce va-nje sije, kakor tudi, če so hlevi z živino preveč nabasani in presoparni,

in se malo ali celó nič ne prezračijo. — Pa tudi na paši živina večkrat veliko vročino trpi, če se pase na solčnih krajih, kamor solnce zeló pripeka, ravno tako tudi, če se živina v hudi vročini preveč goni ali če mora pretežko delati. Taka vročina je pa posebno takrat škodljiva, kedar živini pijače primanjkuje. — Ravno tako je tudi spridena in sparjena klaja in slaba mlačna voda iz luž, bajarjev ali miak vzrok te bolezni; pa tudi nečisti zrak, ki se večkrat napravi, če v hlevu preveč gnoja leži, — če hlevi nimajo oken, da bi se mogli prezračevati.

Odvrniti se ta bolezen mnogokrat more, če se vse na tanko stori, česar je potreba, da se odvrnejo ravnokar popisani vzroki; ozdraviti jo pa, ko je živina uže zbolela, je velika velika težava.

Ob času, ko uže začne živina na tej bolezni tu in tam bolehati, naj se močni in dobro rejeni živini manj in tudi manj tečne klaje daje, vendar je pa lahko prebavljive klaje treba; najbolja je frišna trava, tudi repa, korenje, pesa je dobra, dobra suha klaja naj se osolí. Na pašo pa se sme goniti živina le zjutraj in zvečer, ko ni vroče; močvirnatih, lužnatih in presolčnih pašnikov treba se je ogibati. Hlevi naj se vedno dobro čedijo in prezračujejo, ko živine ni v hlevu, nikdar ne smejo hlevi z živino prenapolnjeni biti, da niso presoparni; če so prenapolnjeni, mora se nekoliko živine v kako šupo ali na kak drug senčni kraj postaviti. Če hlevi proti solncu leže, naj se krog in krog zelene veje postavijo, da vročina tako v hlev ne pritiska, nikdar ne sme v hlevu preveč gnoja ležati. Mrzle in čiste vode se mora živini večkrat ponujati, o veliki vročini najmanj štirikrat na dan; voda naj se osolí ali s kisom (jesihom) zmeša, ali se dá zelnice ali repnice živini večkrat pit, ali naj se nezrelo sadje stolče in za pijačo ali za zobanje daje. Živina, če je mogoče, naj se dá v tekoči vodi vsaj enkrat na dan skopati; treba je pa paziti, da se pri tem ne prehladi; če pa ni blizo tekoče vode, naj se živina z mrzlo vodo vsaj enkrat na dan polije in potem s slamo do suhega drgne. Živina, ki vozi, se ne sme nikdar ob času te bolezni v silno vročih dnevih vprezati.

Kedar je pa kužni črm kako živino uže napadel, naj se zdrava od bolne loči in drugam prestavi; pregledati je treba na tanko vso čedo, da se nobena bolna med zdravo ne postavi. Koj o začetku bolezni naj se bolni živini, posebno dobrorejani, na vratni žili pušča (8 do 12 maselcev krvi). Poliva naj se živina na

vsako drugo uro po vsem životu z mrzlo vodo, in naj se potem s slamo dobro drgne. Za pijačo naj se jej daje večkrat na dan okisane vode; če pa noče piti, se jej more masec jesiha v poliču vode trikrat na dan noter viliti. Jesti naj se dá živini celó malo in le frišne klaje. Teloh naj se živini prej ko je mogoče v podvratnik zavleče. Vrh tega se daje živini v vodi raztopljenega solitarja pol lota, kafre pa polkvintelca z moko in vodo, v testó zmešanega; v hudi sili vsake dve uri, sicer pa trikrat na dan.

Potreba pa je, da se vsak človek varuje, ki se z bolno ali mrtvo živino pečá, da se na kako vižo ne rani ali pa z gnojem, s krvijo, s slinami ne oskruni, ker je to strašno nevarno.

Crknena živina se hitro odpelje in se s kožo vred 6 čevljev globoko zakoplje, ali pa se še le po tem previdno odere, ko se je popolno shladila.

Meso in nobena reč se od take živine, če se je tudi pobila, nikdar ne sme vživati, ker je to uže veliko ljudi v grob spravilo.

Hlev in vse orodje, s katerim je bolna živina v kako dotiko prišla, mora se skrbno počediti, z lugom zmiti in zidovje pobeliti, tla, kjer je bolna živina stala, se morajo nekoliko skopati in hlev z žveplom pokaditi, potem kakih 14 dni odprt pustiti, da se prevetri.

Ker je vrančni prisad zeló kužen, zato je dolžnost vsacemu gospodarju, da kar brž naznani županu, ko mu je kako živinče zbolelo, da on to ces. okrajni gospóski vedeti dá, katera potem storí, kar postava veleva.

Povejte nam pomoči zoper gosenice na zelji!

Tako se glasi klic od Save na Dolenjskem od 12. dne t. m., ki med drugim pravi to le:

„Obiskavajo nas nadloge in uíme po vrsti: slana, toča, suša, deževje, zdaj pa gosenice na zelnikih, katerih se je prikazalo nebrojno število; zelene so in majhne, črvičem podobne, kakoršni se nahajajo v sadji, s špicastim gobcem; vzlasti na perji so na doljni strani. Vse zelje, kjer žró, žugajo pokončati. Svetujte nam pomoči ali s kakim posipanjem ali kakim škropljenjem! Leta 1875. sem otel zelje s tem, da sem dal zalego marljivo obirati vsako jutro in vsak večer. Danes zjutraj sem dal zelje potresti s pepelom in gipsom vkup zmešanim, pa kaj, ker ta prah le po vrhu dela, ne pa spodaj.“

Žal nam je, da na to vprašanje ne moremo ničesar svetovati, kar bi gotovo in lahko pokončalo ta mrčes, kedar se prikaže v tolikem številu. Preostri razjedajoči pomočki polivani ali sipani po zelji škodujejo ob enem tudi zelju, se tedaj rabiti ne smejo, pa tudi ne zadenejo požrešnega mrčesa spodnje strani se držečega. Potresanje zelja z apnom ali sajami pomorilo je včasih škodljivke, — tudi s terpentinovim oljem ali petrolejem namazane in sem ter tje po zelniku razpoložene veje so mrčes, kedar ga ni bilo presilno veliko, pregnale, zato, ker jim je oni duh jako zoperen. Najzdatnejše pomaga nevtrudljivo obiranje gosenic dan na dan in v eno mero naprej; tū naj bi vsi sosedje skup pomagali, da se obvarujejo nadloge zelniki, na katerih še niso gosenice, tako, kakor je pri požarih treba skupne pomoči.

Tako govorijo skušnje, katerih jedro še dandanes ostane to, da človeška modrost v taki nadlogi še malo premore.

Gospodarske skušnje.

Železo dober gnoj sadnemu drevju.

Neki posestnik velikih vrtov v Ameriki priporoča kot izvrsten gnoj za sadna drevesa, posebno za hruške, železne opilke (Eisenfeile). Po njegovih skušnjah so več let nerodovitna drevesa obilo rodila in lep sad donesla. On je prst okoli korenin drevesa z železnimi opilki pomešal, in to je storil meseca julija. Skusil je pri tem celó to, da je sad, ki je poprej zmerom imel grintovo kožo, po tem gnoju lepo gladek postal. Poskusimo!

Sredstvo zoper mravlje.

Da se mravlje odpravijo od stvari, na katere lezejo, naj se kaci 10 palcev od dotične stvari položijo majhni koščki žvepla, katero neki mravlje gotovo odganja.

Da krave ne zvržejo.

Največkrat je vzrok te nezgode to, da so plesnjivo senó žrle. Plesnjivo senó, če se sicer tudi na kupih suho vidi, je na dnu kupa, ki na zemlji leži, vendar zmerom nekoliko mokrotno. Ta spodnja plast mokrotnega sená, domov spravljena, rada plesnjije. Če se tako plesnjivo seno potem kravam poklada, zvržejo rade. Zato opominjamo naše gospodarje, ki letos morebiti niso popolno suhega sena domu spravili, naj ga dajo še enkrat razmetati, da se do dobrega posuši.

Gospodarske novice.

Škoda po toči leta 1878.

V našem cesarstvu razen Oggerskega je bilo 124 dni, v katerih je toča bila. Največ jih je bilo, kakor vsako leto, na Českem in v Galiciji, najmanj na Solnograškem in v gornji Avstriji in v Šleziji. Občin po toči oškodovanih je leta 1878. bilo 1092. Škoda v vseh teh deželah je bila preračunana na 5 milijonov 122.994 gld. Ta škoda je zadela posamezne dežele tako-le: Doljno Avstrijo z 221.192 gold., — gornjo Avstrijo s 37.318 gold., — Solnograško s 75.420 gold., — Štajarsko z 1 milijonom in 117.558 gold., — Koroško s 171.720 gold., — Kranjsko s 166.037 gold., — Primorsko z 902.305 gold., — Tirolsko in Predarelsko s 1 milijonom in 159.866 gld., — Česko s 425.541 gld., — Moravsko s 41.155 gold., — Šlezijo s 1400 gold., — Galicijo s 592.390 gold., — Bukovino s 36.692 gold. in Dalmacijo s 174.100 gold.

Zdravniške skušnje.

Če čebela, ôsa ali sršen človeka piči.

Zdravnik dr. H. L. svetuje po mnogih skušnjah to-le: Navadni pomočki pomagajo prav malo, kajti vzrok bolečin in vnetja je strup mravljine kisline (Ameisensäure), tedaj ne more pomagati nič, kar se na otekline le poklada, če se ne pokonča imenovanega strupa moč. To brž in popolnem storí salmijakovec (Salmiakgeist). Ker pa salmijakovca človek nima lahko koj pri rokah, se mi je posrečilo drug gotov pomoček najti zoper čebelni pik, ki ga pičeni večkrat sam ima pri sebi, ali ga vsaj lahko dobí. In to je tobakov sok, ki se nabira v pipi (fajfi). Ta sok se kane na mesto, kjer je čebela ali ôsa človeka pičila, potem ko se je želo potegnulo iz rane; ta tobakovec se rahlo v rano